

1/25

11

На правах рукопису.

В справі зміни статуту Наукового Товариства імени Шевченка у Львові.

На загальних зборах Наукового Товариства імени Шевченка дня 29 червня 1913 року обібрано було новий Виділ Товариства й доручено йому скликати до кінця року надзвичайні збори з тим, щоб на них розглянути проект зміни теперішнього статуту Товариства, який доручено виробити новому Виділові. Вважаючи, що взагалі часта переміна статутів шкодливо одбивається на діяльності товариств, особливо наукових, вносячи певну дезорганізацію в роботу, одхиляючи увагу од чергових наукових занять і направляючи її в бік агітації за тою або іншою формою статутівних правил, ми, нижчепідписані члени Наукового Товариства імени Шевченка, які живуть у Росії, і в даному разі не бачимо жадної потреби в зміні статуту Товариства, вважаючи, що статут, ухвалений загальними зборами 29. VI. 1904 року і осягнутий після довгих змаганнів, при теперішніх обставинах дуже добре відповідав своєму призначенню, і власне живучи під цим статутом, Наукове Товариство досягло того стану в своїому розвитку, який позволяв уважати його справді українською Академією. Наук і дождати формального признання за ним цього високого титулу в найближчій будучині.

Через те вважаємо постанову загальних зборів з 29-го червня 1913 р. що-до зміни статуту зовсім неоправданою.

дійсними інтересами Товариства, а особливо передчасне надання Виділові імперативного мандату що-до вироблення нового статуту в такому напрямі, щоб завести в йому пункти: 1) щорічного скликання загальних зборів, 2) позбавлення урядників Т-ва права бути вибіраними до управи його і 3) установлення правила, щоб „члени товариства виконували свої права однаковим способом без огляду на кордон“. Новий Виділ зрозумів доручення загальних зборів дуже широко, бо став на тому погляді, що й весь статут Товариства „вимагає, окрім означених вище обовязкових напрямів, основної ревізії в цілій своїй будові“. Результатом сього погляду Виділа був проект статута, який ми дістали спершу як провізоричний, а потім як дефінітивний. Не вважаючи на деякі між обома проектами різниці, в цілому обидва вони дають яскравий образ того „нового курсу“, що готовий запанувати в Товаристві. Зважаючи на це, мусимо виступити з деякими увагами, прийнятими одногласно по колективному обміркуванню згаданих проектів, що вийшли од Виділу Наукового Товариства. Не зупиняючись на пропозиції провізоричного проекту—завести процентову норму для членів-чужинців, бо сам Виділ в останній редакції зрікається цієї „реформи“, натомість звертаємо увагу всіх членів Товариства на такі новини в проєктованому статуті, що можуть вельми некорисно одбитися на розвою наукової діяльності в найстаршому огнищі української науки.

Насамперед § 20, який під претекстом рівноправности фактично має на увазі скасувати ту рівноправність для закордонних членів. В провізоричному проекті це було поставлено просто і ясно: повновласти касуються і кожен член на загальних зборах виконує свої права тільки особисто. Тим часом закордонні члени, живучи в зовсім одмінних політичних умовах, мали досі одне безперечне право: брати участь у рішенні справ Товариства і виконувати свій контроль над його діяльністю—передаючи свій голос тим з місцевих членів, кого знали або кому взагалі найбільше довіряли. Не маючи підстави говорити щось принципіально

проти урівноправнення всіх членів Товариства в правах голосу, ми мусимо зазначити, що таке передавання свого голосу відпоручикам не є якимсь особливим привилеєм, але тільки наслідком спеціальних умовин життя в Росії. Адже ясно, що прибути на загальні збори з Петербурга або навіть з Одеси чи з Київа вимагає не тільки великої втрати коштів, часу і значних клопотів, але іноді буває просто неможливим з причин цілком незалежних од доброї волі члена Товариства. Думка, висловлена на ст. II-ій „Вступних уваг“ провізоричного проекту статута, немов би то причини, які допускали в 1904 році льготу для закордонних членів „тепер зовсім нестійні“, дуже помилкова: нам краще знати, наскільки перемінилися умовини життя в Росії. Одже позбавлення нас права передавати свій голос, проєктоване спершу в § 20 нового статута, фактично позбавляло членів з Росії можливости взагалі брати участь у справах Товариства, що ледве чи можна признати справедливим, зважаючи на те, що Товариство імени Шевченка було засноване року 1873 за ініціативою й на кошти українців з Росії, реформоване на Наукове Товариство—знов за починком українців російських, небіжчиків Вол. Антоновича і Ол. Кониського, зважаючи на рінті на те, що реформоване року 1892 Наукове Товариство стало на ноги й досягло такого помітного розвитку при значній як духовній, так і матеріальній допомозі українців з Росії. Ще менше підстав є думати, що таке позбавлення нас права голосу поведе до зближення України російської з Галичиною, яке безперечно мали на увазі ті незабутні діячі наші, котрі заснували Наукове Товариство, і яке здійснювалось досі в спільній роботі членів нашої розбитої державними кордонами народности—на науковому полі

Очевидно, й сам Виділ у сьому переконався, бо в останній редакції його проекту відповідний параграф стилізовано вже инакше. „Члени всіх категорій виконують свої права особисто... Одначе *позальвівські* члени... мають право голосувати на загальних зборах через повновластників, уділивши їм письменну повновласть, підписану власноручно при двох свідках (?!) і письменно ж повідомивши про

це Виділ найпізніше п'ять днів перед зборами“. Не кажучи вже про образливе для членів Наук. Товариства і на практиці неможливе вимагання якогось посвідчення підписів і не обстоючи за свій „привилей“ бо в тому привилея не бачимо, мусимо завважити, що таке надмірне розширення повновастей одкриває просто небезпечні перспективи перед Товариством. Позбавлення закордонних членів права давати повновасти мотивувалося завжди ненормальністю самого інститута повновастей та бажанням, щоб закордонні члени тісніше стали до Товариства, беручи участь у загальних зборах особисто. Мотивувати так що-до двох десятків членів і разом заводити ненормальність що-до величезної більшости членів—значить, очевидно довести справу повновастей до абсурду, або віддати Товариство на розпорядження меншости—з самих львівських членів. Це вже справді було б небезпечно для Товариства і вводило б ненормальности в його життя, як норму, а не як виняток, і ми певні, що такий експеримент дуже тяжко одіб'ється на справах Товариства, зменшивши інтерес до його серед позальвівських членів. Отже краще лишитися при старому статуті, ніж виставляти Наукове Товариство на такі небезпечні спроби.

Другою небезпечною для Наукового Товариства повинною вважаємо розмежування наукового й адміністративно-господарського керівництва в Товаристві. Новий статут задля цього заводить поруч з Виділом ще й особливий орган—Наукову Раду, мотивуючи це потребою утворити зв'язок між секціями, надати цілість науковій роботі Товариства й зняти з виділу функції наукового характеру. Що до першого мотиву, то він сам собою опадає, бо і старий статут (§ 24) надає секціям право та можливість спільної роботи й спільного порозуміння в напрямі одноцільності. З другого боку, поділ адміністративних і наукових функцій, які просто важко буває одрізнити в дійсно одноцільній роботі Товариства, безперечно матиме шкідливі наслідки і як-раз для наукової діяльності, ускладняючи бюрократичний механізм і ставлячи плани наукової роботи, вироблені компетентними в справі особами, в за-

лежність од людей можливо й мало компетентних (див. §§ 30, 31, 32). Певна річ, що така бюрократизація Наукового Товариства не сприятиме науковій роботі, бо вже самою можливістю повсякчасних конфліктів між двома урядами позбавлятиме учених діячів потрібного супокою. Це в тому разі, коли Рада й Виділ складатимуться з ріжних людей. Але проект (див. „Мотиви“, стр. III) не забороняє членам Ради засідати одночасно й у Виділі,—отже в цьому разі яка потреба творити ще одну урядову інституцію в Товаристві, яка, можливо, складатиметься з тих самих людей? І що нового ця інституція зможе дати Товариству, переіменувши лиш свою назву?... До того ж треба зазначити, що новий уряд не приведено навіть у систему з усім механізмом Товариства. Так, вибірають Раду Наукові збори, тим часом непорозуміння між Радою й Виділом (§ 40 і 53) рішають Загальні збори, себто інституція, яка на склад Ради не має жадного впливу, яка позбавлена для неї наукового авторитету й од якої Рада цілком незалежна. Вже одно це одкриває безмежне поле для всяких конфліктів, і новий статут не дає змоги ні їм запобігти, ні тим більше їх гідно розв'язати. Нарешті подвійна організація уряду в Товаристві вимагатиме, натурально, й подвійних видатків на урядування, отже і з фінансового боку має мотиви проти себе. Що ж до проєктованого Наукового Збору, то проєкт у данному разі власне нічого нового не заводить, лиш поширює § 28 теперішнього статуту; коли виключити обірання на Зборі непотрібної Ради, то згаданого параграфа й тепер цілком досить, щоб урядити збори „на зразок подібних зборів в академіях наук“, як мотивує проєкт. Отже знов нема для чого ламати теперішній статут.

Загальні збори 29 червня с. р., а за ними й автори проєкту статута заводять вибори Ради на рік, замість на два роки, як було досі. Так само й щорічні загальні збори. Ми не маємо нічого принципіально проти щорічних загальних зборів, хоч і не бачимо в такому частому скликуванні їх справжньої потреби. Натомість вибирання на кожен рік нового Виділу ми вважаємо просто шкодливим для інтересів наукової роботи в Товаристві. Досвід показує, що в науковій роботі такої солідної

інституції виробляються плани, переведення яких часто виходить по-за межі одного року, повстають певні традиції праці, які міняти що-року не дуже зручно в інтересах інтенсивності праці та її стійкості. Заведення що-річних зборів і виборів вибиватиме з необхідного спокою діячів Товариства, змушених думати не стільки за наукову роботу, скільки за агітацію до майбутніх виборів. Недурно львівська „Просвіта“, не будучи навіть чисто науковою інституцією, все таки дізнала незручності од частої переміни уряду й звязаного з цим курсу діяльності й переробила свій статут власне в тому напрямку, щоб розширити терміни урядування свого Відділу. Проект статуту з цього погляду робить крок назад.

Мало переконує нас і потреба зміни й § 19—про те, що члени, які займають платні посади в Товаристві, не можуть бути членами Відділу та проектованої Ради. Адже служба академічна, наукова, не може бути прирівнена до урядової (чиновницької) служби взагалі. Урядники Товариства, що засідають у Відділі (або в Раді—по новому статуту), це також учені, яким доручена та або інша частина урядовання, тим більше, що сам проект нового статуту признає „ремунацію“ членам Відділу. Прикладом може бути хоча б Петербургська Академія Наук: голова 2-го Одділу Академії Ол. Шахматов є членом Правління Академії (resp.—Ради по новому статуту і Відділа—по старому), одночасно він є й директором бібліотеки Академії; ак. Залеман разом є й директором Азіяського музею та його бібліотеки. Те саме можна сказати й про цілий ряд інших академиків.

Не зайвим буде додати ще, що по новому статуту (§ 26) спеціалісти тільки пропонують членів у секції, а іменує вже (§ 31) Рада. Одже про наукову кваліфікацію філологів, наприклад, рішатимуть натуралісти, медики, математики. Розуміється, такий порядок не може вважатися відповідаючим строго науковим вимогам.

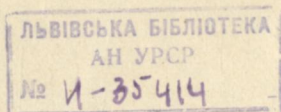
Прихильники нового статуту висловлюють бажання піднести Наукове Товариство на височінь Академії Наук. Ми цілком поділяємо це бажання, але думаємо, що наближення не статутами може бути досягнене й не регламентами, а інтен-

сивним ростом наукової роботи в Товаристві і тільки ним самим. І ми з тривогою дивимось на той шлях, що прокладає вже Товариству своїми проектами нинішній Відділ, кидаючись між націоналістичними витівками, бажанням зробити з всеукраїнського огнища науки—льокальне галицьке, а то й львівське товариство і бюрократичними перешкодами для справді наукової роботи. І от поки про наближення до академії ще сами тільки розмови йдуть, а реальний наслідок нового курсу вже себе показав, виявившись у резігнації голови Товариства професора М. Грушевського. Яку втрату понесло Товариство з виходом проф. Грушевського, це навіть і в приближенню не можна ще збагнути: близька будуччина покаже це найяснішим і переконуючим способом. Видко, глибоко ненормальні запанували в Товаристві обставини, коли мусила його покинути людина, котра найбільше спричинилась до його розвитку, яка зробила його справжнім огнищем наукової роботи на всім просторі української землі й придбала йому високу репутацію в очах усього вченого світу. Було б злочинством, знаючи це, пасивно стояти перед тією будуччиною, яку одкривають перед огнищем нашої науки ті, хто таку атмосферу витворив і підтримує її на шкоду і всеукраїнської культури, і всього нашого національного розвою. І ми, нижчепідписані, оцим листом звертаємось до членів Наукового Товариства ім. Шевченка й закликаємо їх—здержатися від непотрібних за даних обставин перемін, і зіставшись при теперішньому статуті, не виставляти усім нам дорогої інституції на небезпечні експерименти й повернути діячам Товариства змогу спокійно працювати для української науки.

Катерина Антоновичева, Микола Біляшевський, Микола Василенко, Дмитро Дорошенко, Сергій Єфремов, Орест Левицький, Володимир Леонтович, Юлія Леонтовичева, Констянтин Михальчук, Володимир Перетц, Олександр Русов, Василь Цимбал, Олександр Черняхівський, Євген Чикаленко, Ілля Шраг.

У Києві,
5го XII. 1913.

Друк. В. П. Бондаренка та П. Ф. Гніздовського.

2001

B-980

1986

980
B 980